

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора,
завідувача кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
навчально-наукового інституту природокористування та гуманітарних наук
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Рогового Андрія Віталійовича

на дисертаційну роботу Чередниченка Ігоря Сергійовича
на тему: **«Трансформація системи фінансового ризик-менеджменту
будівельних підприємств в умовах нестабільності»,**
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

Будівельна сфера є однією з важливих складових національної економіки, яка формує передумови для повноцінного її функціонування та розвитку, адже виконує необхідну роль у будівництві та експлуатації виробничих потужностей, сучасної інфраструктури та житлового фонду. Ключовою перевагою ефективного функціонування будівельної сфери є те, що вона створюючи умови для розвитку всієї національної економіки, генерує потребу в людському капіталі та використовує стратегічний потенціал інших галузей, таких як виробництво будівельних матеріалів, енергетична інфраструктура, сучасні технології та засоби виробництва. Проте, активна фаза бойових дій, та їх вплив на процес функціонування національної економіки негативно позначились на результатах функціонування та перспективах розвитку будівельних підприємств. Складна ситуація знижує інвестиційну привабливість будівельних проєктів, змушує багатьох інвесторів поставити на паузу будівництво більшості об'єктів з метою мінімізації фінансових ризиків. З цих позицій дослідження системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах фінансової нестабільності набуває особливої актуальності з урахуванням сучасних викликів та загроз, адже саме в цих умовах ефективне функціонування системи фінансового ризик – менеджменту будівельних підприємств здатне забезпечити їх фінансову стабільність, що дозволить зберегти фінансовий потенціал, конкурентоспроможність та задіяти їх можливості для відбудови національної економіки в сьогоденних реаліях. Сучасні виклики, які на сьогодні постали перед сферою будівництва, формують передумови для значної трансформації системи фінансового ризик - менеджменту, що дозволить забезпечити ефективне функціонування самої системи, створити умови для збереження фінансової стійкості та стабільності виробничої діяльності будівельних підприємств.

Враховуючи окреслене, варто стверджувати, що тема дослідження Чередниченка Ігоря Сергійовича є актуальною та своєчасною.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Національного університету «Чернігівська політехніка» за такими темами: «Теоретико-прикладні положення розвитку ринку кредитних послуг в умовах макроекономічної нестабільності та повоєнного відновлення економіки» (№ державної реєстрації 0123U104319) в частині напрацювання пропозицій щодо подолання ключових перешкод трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності, серед яких виокремлено наступні: фінансові, виробничі, кадрові, логістичні, цифрові; «Розробка механізму фінансування інноваційного відновлення стратегічно важливих секторів економіки України у післявоєнний період» (№ державної реєстрації 0123U104318) в рамках якої обґрунтовано авторський підхід до побудови механізму трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельного підприємства, дія якого має бути спрямована на забезпечення результативності функціонування даної системи шляхом розробки та застосування можливих новітніх методів та інструментів ефективного управління сучасною множиною фінансових ризиків, забезпечення результативності та фінансової стійкості будівельних підприємств.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, розроблені методичні підходи та рекомендації, що містяться у дисертації, є обґрунтованими. Виконане дослідження побудоване на глибокому та багатосторонньому аналізі наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, на застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Ступінь обґрунтованості наукових положень підтверджується також використанням здобувачем достатньої інформаційної бази, а саме: законодавчих та нормативно-правових актів України, офіційної статистичної інформації, вітчизняних та зарубіжних публікацій з досліджуваної тематики, особистих спостережень.

Обґрунтованість результатів роботи підтверджується використанням сукупності таких методів дослідження: метод групування, який використовувався для об'єднання схожих за змістом визначень понять «фінансовий ризик», «ризик-менеджмент» у смислові підходи, що дозволило виділити основні наукові трактування даної категорії та забезпечити структурований підхід до формулювання власного дослідницького розуміння цих понять (параграф 1.1); метод бібліометричного аналізу – для оцінювання рівня дослідженості тематики побудови системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств, визначення провідних науковців і авторитетних публікацій у цій сфері, а також для ідентифікації ключових наукових трендів та тематичних домінант (параграф 1.2); метод побудови тезаурусу – для систематизації ключових термінів і понять, що стосуються трансформації системи фінансового ризик-менеджменту, встановлення

міжпонятійних зв'язків, уточнення категоріального апарату дослідження та забезпечення концептуальної цілісності наукового дослідження (параграф 1.1); системно-структурного аналізу – для оцінки сучасних тенденцій розвитку будівельних підприємств (параграф 2.1, розділ 2), обґрунтування специфіки оцінки фінансового стану будівельних підприємств в умовах нестабільності (п.3.2); процесний підхід – для виокремлення напрямів покращення фінансового стану на основі удосконалення системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств, які є логічною послідовністю взаємопов'язаних управлінських дій, спрямованих на формування, реалізацію, моніторинг і коригування фінансових стратегій з урахуванням змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі (параграф 3.3); метод порівняння – для співставлення понять «нестабільність», «економічна нестабільність» та «фінансова нестабільність» (параграф 1.3) та порівняння динаміки ключових показників функціонування будівельних підприємств (параграф 2.2, 2.3); метод функціонального аналізу – для детального вивчення основних функцій системи фінансового ризик-менеджменту та оцінювання їх провідної ролі в контексті забезпечення ефективного функціонування будівельних підприємств; системного аналізу – для вивчення конкурентного середовища підприємств будівельної сфери та зовнішніх умов їх функціонування шляхом ідентифікації сильних і слабких сторін у поєднанні з можливостями та загрозами будівельної галузі, що дозволило оцінити їх реальний фінансовий стан в умовах нестабільності (параграф 2.1 та 2.3); методи співставлення, спостереження, порівняння для обґрунтування необхідності трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств (параграф 3.3).

Обґрунтованість наукових пропозицій автора, висновків та представлених рекомендацій підтверджується їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна парадигма публічного управління» (м. Львів, 10-12 листопада 2022); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економіка та підприємництво в умовах сучасних викликів» (Житомир, 01 лютого 2023); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах» (м. Ірпінь, 22 лютого 2024 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Юність науки 2024: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (Чернігів, 25-26 червня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери» (м. Кропивницький, 28 листопада 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Юність науки 2025: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (Чернігів, 25-26 квітня 2025 р.).

Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань відповідно до логіки її взаємозв'язку. Кількість завдань є цілком достатньою для досягнення мети роботи.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження є цілісною, завершеною науковою працею, що містить комплекс структурних елементів: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 255 сторінок. Дисертація містить 22 таблиці та 51 рисунок. Список використаних джерел становить 220 найменувань.

Дисертація містить логічні схеми, структуровані таблиці, графічні інтерпретації, що дозволяє комплексно сприйняти дослідження як розгорнуту та узагальнену наукову роботу. Анотація дисертації повністю відображає її структуру, розкриває отримані наукові результати та висновки, логіку дослідження.

В першому розділі дисертаційного дослідження розглянуто сутність фінансового ризик-менеджменту, визначено його основні функції та принципи, обґрунтовано особливості функціонування системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності. Розглянуто наукові концепції розуміння сутності категорії «ризик» (с. 27-30) та «ризик-менеджмент» (с. 30-32), обґрунтовано підходи до визначення даних категорій. Окремо сформовані наукові підходи до трактування сутності категорії «фінансовий ризик» (с. 34-37). На основі проведеного дослідження визначено особливості фінансової діяльності будівельних підприємств в Україні (с.53-56), та сформовано зміст основних фінансових ризиків будівельних підприємств (с. 58-60), що дозволило визначити основні принципи функціонування системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств (с.71-74).

В другому розділі проаналізовано сучасний стан системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в Україні, визначено сучасні тенденції їх функціонування, проаналізовано фінансовий стан та окреслено ключові тенденції функціонування підприємств будівельної сфери України. Окремо визначено сучасні виклики, з якими стикаються будівельні підприємства в сучасних умовах (с. 93-95), проаналізовано сукупність факторів, що породжують фінансові ризики для будівельних підприємств (с.95-97), проведено SWOT-аналіз стану будівельної галузі України в 2025 році (с.98-100), визначено ключові тенденції функціонування будівельної сфери України (с. 103 -118). Сформовано портфель фінансових ризиків операційного та фінансового циклу системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності (с.141-143).

В третьому розділі дисертаційної роботи обґрунтовано необхідність трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств та визначено напрямки покращення їх фінансового стану. Узагальнено пріоритетні орієнтири розвитку будівельної сфери України (с. 155-157) та виділено ключові перешкоди трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності (с. 160-162), сформовано парадигму системи фінансового ризик-менеджменту будівельних

підприємств (с. 168-170), обґрунтовано передумови трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в Україні в умовах нестабільності (с.177-185).

Загалом, можна стверджувати, що дисертаційна робота є завершеною науковою працею, що виконана автором самостійно, містить цінні наукові положення теоретичного, методичного та прикладного характеру.

Наукова новизна одержаних результатів

У дисертації представлено наукові положення, висновки і рекомендації, що мають наукову новизну та засвідчують особистий внесок автора. Серед найбільш значущих результатів, що характеризують розвиток наукових знань та визначають наукову новизну проведеного дослідження, слід виділити наступні.

В дисертаційній роботі автором сформовано наукові підходи до дослідження сутності категорії «ризик-менеджмент», серед яких було виокремлено такі: процесний, концептуальний, стратегічний, системний; що дало можливість розглядати ризик-менеджмент як складну систему, тобто як сукупність суб'єктів і взаємозв'язків між ними, процесів, дій, механізмів, які спрямовані на визначення, аналіз, оцінювання, запобігання, прогнозування та контроль за ризиками, що можуть виникати у процесі господарської діяльності суб'єкта господарювання і формувати загрози для його стабільної роботи (с.37-40).

Визначено теоретичні положення щодо конкретизації сутності категорії «фінансовий ризик-менеджмент», що було, на відміну від інших підходів, здійснено через використання контент-аналізу до дослідження таких дефініцій «ризик», «ризик-менеджмент», «фінансовий ризик», «управління фінансовими ризиками». Це дозволило конкретизувати зміст зазначеної категорії, функції цього виду менеджменту у діяльності підприємства (інформаційна, аналітична, прогностична, регулююча, контрольна, захисна) та у подальшому сформулювати авторський підхід до трактування змісту поняття «фінансовий ризик-менеджмент будівельного підприємства» (с. 44-46).

Автором розвинуто понятійно-категоріальний апарат фінансової науки у частині уточнення сутності поняття «фінансовий ризик-менеджмент будівельного підприємства, що здійснено через аналіз особливостей економічної діяльності такого підприємства, специфічних рис управління його фінансовою діяльністю, сукупності фінансових ризиків, які формуються в процесі його функціонування; запропоновано розглядати фінансовий ризик-менеджмент будівельного підприємства як сукупність дій, процесів, механізмів, здійснення яких на основі використання інформаційного, методичного, організаційного, матеріального та фінансового забезпечення пов'язано з виявленням, оцінкою, аналізом, ідентифікацією фінансових ризиків суб'єктів господарювання, які займаються будівництвом об'єктів, реконструкцією, реставрацією, наданням будівельних послуг та ремонтом, і потребує розробки заходів запобігання виникнення реальних загроз для стабільної фінансової діяльності таких суб'єктів (с.63-70).

На основі проведеного аналізу здійснено удосконалення науково-концептуальних положень функціонування та розвитку системи фінансового ризик-менеджменту, що, на відміну від існуючих, були розширені результатами аналізу структури такої системи (основні суб'єкти, компоненти), її функцій, необхідного забезпечення та базових принципів формування, функціонування та розвитку, які необхідно дотримуватися для підтримки ефективної роботи такої системи в турбулентному економічному середовищі (с. 69-74).

Заслуговує на увагу проведене автором обґрунтування теоретико-методичних підходів та розробка науково-практичних рекомендацій щодо трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності. Так, у дисертації вперше було обґрунтовано концептуальні положення формування механізму державного страхування активів будівельних підприємств, створення цільового Державного страхового фонду фінансових ресурсів, що дозволить забезпечити швидке прийняття рішень та гарантування відповідних виплат, недопущення довгострокового призупинення виробничої діяльності, сприятиме швидкому відновленню втрачених виробничих активів будівельних підприємств, дозволить компенсувати можливі ризики та забезпечить їх безперебійне функціонування (с. 163-165).

Також автором доведено необхідність розмежування типів фінансової політики управління фінансовими ризиками будівельних підприємств, зокрема: класичної, зваженої, стимулюючої, в основу обґрунтування яких покладено наявний потенціал фінансового стану, рівень фінансового забезпечення, а також стратегічні пріоритети функціонування будівельних підприємств з урахуванням допустимого рівня фінансового ризику (с. 199-202).

З метою формування базису для обґрунтування та вчасного прийняття управлінських рішень в частині допустимих сценаріїв впливу фінансових ризиків на фінансовий стан будівельних підприємств, автором сформовані теоретичні погляди на основні етапи сценарного моделювання фінансових ризиків будівельних підприємств в умовах невизначеності, серед яких виокремлено: ідентифікація можливих ризиків; визначення можливих методів управління ризиками; проведення стрес-тестування системи ризик-менеджменту будівельних підприємств; здійснення імітаційного моделювання та побудова дерева-рішень; формування можливих сценаріїв та прогнозування фінансового стану будівельних підприємств; розробка стратегії фінансового ризик-менеджменту (с. 181-183).

Автором визначено підходи до процесу побудови механізму трансформації системи фінансового ризик-менеджменту будівельного підприємства, дія якого має бути спрямована на забезпечення результативності функціонування даної системи, шляхом розробки та застосування можливих новітніх методів та інструментів ефективного управління сучасною множиною фінансових ризиків (AI-прогнозування; Big Data, стрес-тестування та імітаційне моделювання; методи управління ESG-ризиками; блокчейн технології та кіберстрахування) необхідну для забезпечення результативності та фінансової стійкості будівельних підприємств (с. 174-176).

Практичне значення результатів дослідження

Практичне і загальнонаукове значення отриманих результатів полягає у тому, що вони апробовані та доведені до рівня конкретних методичних і практичних рекомендацій. Зокрема практичну апробацію отримали:

- напрацювання автора в частині ідентифікації фінансових ризиків функціонування будівельних підприємств в процесі здійснення моніторингу їх фінансової стійкості та обґрунтуванні управлінських рішень використані в роботі Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації (довідка № 01.01-20/266 від 02.10.2026 р.);

- положення дисертації щодо впровадження науково обґрунтованих підходів до ідентифікації, оцінювання та систематизації фінансових ризиків, а також положення щодо трансформації існуючої системи ризик-менеджменту з урахуванням умов економічної нестабільності використані у практичній діяльності ТОВ «ІНЕКС РЕАЛ» (довідка № 13 від 24.03.2026 р.).

Основні положення та отримані результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес Національного університету «Чернігівська політехніка» при поглибленні змістового наповнення програм та розробки управлінських ситуацій з дисциплін: «Фінансово-економічна безпека підприємства», «Корпоративний ризик-менеджмент», «Кредитний менеджмент» освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок галузі знань 07 Управління та адміністрування (довідка № 202/08-538 від 30.03.2026 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 14 наукових публікаціях, з них: 7 публікацій, в яких відображено основні наукові результати, в тому числі 1 стаття у науковому періодичному виданні, яке індексується в науково-метричній базі Web of Science, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 з яких одноосібна, 7 наукових публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 4,2 д.а. (2,05 д.а. належить особисто автору).

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Дотримання норм академічної доброчесності

Результати аналізу тексту дисертаційної роботи та публікацій Чередниченка Ігоря Сергійовича засвідчують відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. Текст дисертації містить посилання на джерела інформації у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, статистичних даних.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації

Загалом, оцінюючи позитивно результати наукового дослідження Чередниченка Ігоря Сергійовича можна визнати, що у дисертаційній роботі є дискусійні положення, що зумовлені складністю та широтою предмету дослідження, зокрема:

1. У п.п. 1.1 на рисунку 1.3 представлено функції системи фінансового ризик-менеджменту, а саме інформаційну, аналітичну, прогностичну, регулюючу, контрольну та захисну функції. Водночас, з наукового погляду, запропонована класифікація відображає переважно класичні (загальноуправлінські) функції менеджменту, адаптовані до фінансових ризиків. При цьому, поза увагою автора залишаються специфічні та динамічні функції сучасного ризик-менеджменту в умовах цифровізації та невизначеності. Зокрема, доцільно було б доповнити або деталізувати схему такими специфічними функціями, як: компенсаційна (створення резервів та механізмів покриття збитків); адаптаційна (здатність системи гнучко реагувати на зміну зовнішнього середовища до моменту настання ризикової події); інноваційна (обґрунтування прийнятного рівня ризику задля отримання додаткового прибутку від нових фінансових інструментів), що дозволило б розширити функціонал представленої системи.

2. У п.п. 1.2 на рисунку 1.5 визначено особливості фінансової діяльності будівельних підприємств в сучасних умовах. Водночас, на нашу думку в зазначених особливостях не врахований фактор нестабільності, який є ключовим для формування фінансової політики функціонування підприємств будівельної сфери.

3. У п.п. 1.2 на рисунку 1.6 та в таблиці 1.4 представлено основні фінансові ризики будівельних підприємства. Проте, на нашу думку, попри те, що об'єктом дослідження визначено «будівельне підприємство», наведена класифікація є більш універсальною, що унеможливорює врахування специфічних для будівельної галузі ризиків: техніко-технологічних, проектно-кошторисних, ризиків затримок постачання специфічних матеріалів, природно-кліматичних та ризику незавершеного будівництва.

4. В п.п. 2.3, рисунок 2.18 автором наведено методи оцінки фінансових ризиків будівельних підприємств в системі фінансового ризик-менеджменту в умовах нестабільності. На нашу думку, автору доцільно було більш детально

обґрунтувати, який з зазначених методів є найбільш ефективним для використання в процесі оцінки рівня фінансового ризику в сучасних умовах.

5. На нашу думку, автору при розгляді ключових орієнтирів розвитку будівельної сфери України (таблиця 3.1, с. 155-157) варто було врахувати зарубіжний досвід функціонування будівельних підприємств, спрямований на застосування інноваційних підходів в частині управління фінансовими ризиками та побудови системи їх фінансового ризик-менеджменту.

Проте, вказані дискусійні положення та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Чередниченка Ігоря Сергійовича.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Чередниченка Ігоря Сергійовича на тему: «Трансформація системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності» є самостійним та завершеним науковим дослідженням, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, виконане на актуальну тему. За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає всім встановленим вимогам.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами) та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Чередниченко Ігор Сергійович, автор дисертації на тему: «Трансформація системи фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств в умовах нестабільності», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедрою туризму
та готельно-ресторанної справи
Національного університету
«Чернігівська політехніка» МОН України

Андрій РОГОВИЙ